

Europa

bulletin

Wat komt	1
Ode aan de vreugde	2
Aartsbisschop Antje Jackelén – Oecumenelezing 2018	3
Andere invulling ‘voorspoed’	4
Europa: een vredesproject?	6

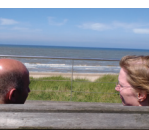
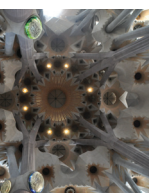
Wat verbindt	7
Europese kerken over Nederland	8
Nieuwe generatie bij Faith and Order	10

Wat raakt	13
Pastor of profeet?	14
Religie, duurzaamheid en compassie	15
Over grenzen heen	16

Wat spreekt	17
VPE betrokken bij Raad	18
Een wolkje als ‘eens mans hand’	19
Tien topkerken met Europese allure	20
Welkom met Kerst	21
Op de gelovige af	22
Berichten	23
Column: De God van Molkwerum	24

Bulletin 3/2017

COLOFON

Raad van Kerken in Nederland

secretariaat Kon. Wilhelminalaan 5 3818 HN Amersfoort
 telefoon 033 4633844
 alg. secretaris ds. Klaas van der Kamp
 e-mail rvk@raadvankerken.nl
 website www.raadvankerken.nl
 iban NL09 INGB 0000 5598 39 tnv Stichting Vrienden van de Raad van Kerken in Nederland

Oecumenisch Bulletin

eindredactie Beppie van Laar, Raad van Kerken in Nederland, Kon. Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort; e-mail: rvk@raadvankerken.nl
 medewerkers Hans van Ark, Wim Beekman, Nicola Brady, Simon Cohen, Elisabeth Dieckmann, Aled Edwards, Vilmos Fisch, Peter Grim, Elly de Haan-Verduyn, Fred van Iersel, Klaas van der Kamp, Koos Smits, Bernd Wallet, Jan Wessels, Myriam Wijlens, Herco van der Wilt
 foto's Magnus Aronson/IKON (pag. 3), Rush (pag. 11), Lena Lenssen (pag. 20), Marleenbberg (pag. 23), Raad van Kerken
 vorm omslag Marijke Kamsma - bliksemzwart.nl

Het oecumenisch bulletin stelt als doel de verschillende visies zoals ze binnen de lidkerken van de Raad van Kerken leven te laten zien.

Het bureau heeft geprobeerd alle rechthebbenden van foto's en/of andere uitingen te achterhalen en te noemen. Mocht dat naar uw idee onvoldoende gelukt zijn, dan kunt u zich in verbinding stellen met het bureau van de Raad van Kerken. De Raad aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid.

Wat komt

Of er een verenigd Europa komt, is voor de kinderen die deze afbeelding hebben gemaakt klip en klaar. Het gemeentebestuur in Verdun, waar alleen al aan Franse zijde tijdens de Eerste Wereldoorlog bijna een miljoen jonge mannen het leven verloor, heeft verschillende kindertekeningen op een winkelpromenade geplaatst. Opdat mensen in 2018 zich 1918 en wat daaraan voorafging, herinneren.

Ode aan de vreugde

De Raad van Europa koos in 1972 het thema van 'Ode aan de vreugde' van Ludwig van Beethoven als Europees volkslied. De regeringsleiders van de Europese Unie bekrachtigden in 1985 dat besluit. Het gaat daarbij enkel om de melodie. Niet om de woorden. De toonzetting vertolkt zonder woorden de idealen van vrijheid, vrede en solidariteit waarvoor Europa wil staan. Het is niet de bedoeling dat deze ode de volksliederen van de individuele lidstaten vervangt. De ode wil wel uitdrukking geven aan gemeenschappelijke waarden. De tekst liet men achterwege. Want Europa heeft nog steeds geen officiële eenheidstaal, zo is de onderliggende gedachte.

Ludwig van Beethoven heeft voor het componeren van de tekst in het kader van zijn negende symfonie wel gebruik gemaakt van een concrete tekst, de zogenaamde 'Ode an die Freude'. De tekst van de eerste twee, van in totaal vier, coupletten luidt:

*Freude, schöner Götterfunken,
Tochter aus Elysium!
Wir betreten feuertrunken,
Himmlische, Dein Heiligtum.*

*Deine Zauber binden wieder,
Was die Mode streng geteilt,
Alle Menschen werden Brüder,
Wo Dein sanfter Flügel weilt.*

Er zijn in de loop der tijden wel pogingen gedaan om onder de melodielijn teksten te schrijven die te zingen zijn. De Leidse Universiteit wijdde een publieke zitting aan de vraag in 2011, waarin een vrije vertaling van Willem Thomas Eijsbouts, een hoogleraar uit Leiden gespecialiseerd in Europees constitutioneel recht en geschiedenis. Hij liet zich inspireren door Friedrich Schiller en kwam tot de volgende tekst.

*Vreugde, grote godenvonken
Dochter uit Elysion
Wij betreden vurigdrongen
Hemelse uw heiligdom*

*Toverdraden zullen binden
Wat de conventie had gekleefd
Geuzen worden prinsenvrinden
Waar je brede vleugel wiegt.*

*Tirannieën te verderven
Voor de booswicht edelmoed
Hoop tot op het bed van sterven
Van het hoogste Hof tegoed*

*Ook de doden zullen leven
Broeders drinkt en wees akkoord
Alle zondaars te vergeven
En de hel gaat overboord.*

Aartsbisschop Antje Jackelén

Oecumenelezing 2018

Ze is de eerste vrouwelijke aartsbisschop ter wereld. En ze is de eerste buitenlander sinds de middeleeuwen die in Zweden tot het bisschopsambt werd geroepen: Antje Jackelén, in 2013 verkozen tot 70ste aartsbisschop van Uppsala. Ze is geboren en getogen in Duitsland, maar vond daar na haar afstuderen in Tübingen geen plek; ze vertrok naar de stad Lund in Zweden waar ze aan de universiteit haar man ontmoette. Ze publiceerde er over de relatie tussen geloof en exacte wetenschappen. Ze werd priester, en nog weer later tot bisschop van Lund gekozen.

De Kerk van Zweden ondertekende in 1530 de Augsburgse Confessie, en werd daarmee luthers. De Kerk brak echter niet met het historische bisschopsambt (de zetel van Uppsala dateert van 1164) en de wekelijkse eucharistie, al werd zij in later eeuwen wel wat protestantser.

Sinds begin twintigste eeuw is de Kerk een oecumenische pionier, en nog altijd zet ze nieuwe stappen. Zo werd aartsbisschop Jackelén kort na haar installatie in privé-audiëntie ontvangen door de bisschop van Rome, paus Franciscus. En op Hervormingsdag 2016 ging zij samen met hem voor in de viering in Lund, die het herdenkingsjaar van 500 jaar Reformatie inluide.

In juni 2017 was bisschop Antje één van de veertien prominente religieuze leiders uit de hele wereld die in een uniek filmpje kinderen en volwassenen uitdagen vrienden te maken met mensen die in iets anders geloven dan jijzelf. En nu gaat zij naar Utrecht om weer een nieuwe stap te zetten: op uitnodiging van de oud-katholieke Unie van Utrecht komt ze vieren dat vijfhonderd jaar na de Reformatie deze kerken en de Kerk van Zweden elkaar kunnen herkennen als kerken die met elkaar in gemeenschap staan. Dat wordt gevierd. Op zaterdag 20 januari 2018 om 15.30 uur zal aartsbisschop Antje Jackelén samen met de aartsbisschop van Utrecht, mgr. Joris Vercammen, voorgaan in de Gertrudiskathedraal. Haar komst naar Utrecht is voor Antje ook een goede gelegenheid om de dag ervoor, op 19 januari, in de Oecumenelezing te spreken over een thema dat haar vanuit haar biografie en in geloof zo na aan het hart ligt: toekomst voor Europa.

Bernd Wallet

De Oecumenelezing vindt plaats op 19 januari 2018 in de Geertekerk, Geertekerkhof 23 te Utrecht. Aanvang 15.00 uur. Aanmelden: rvk@raadvankerken.nl. Toegang: € 10,00; studenten gratis.

Andere invulling 'voorspoed'

De bouw van een gemeenschappelijk Europees huis begon meer dan vijf decennia terug met een visie gebaseerd op gemeenschap, eerlijke verdeling van grondstoffen en wederzijds respect. Dit visioen moet nieuw leven in worden geblazen.

Die conclusie trekt dr. Peter Pavlovic, beleidsmedewerker van de Europese Kerkenconferentie (CEC) in de bundel 'Beyond Prosperity?', die begin dit jaar verscheen.

Economie is een rationele wetenschap geworden: men beperkt zich tot cijferwerk. Vorige generaties hielden zich ook bezig met economie, maar ze verbonden het met theologie en filosofie. Dat zie je nu niet meer. En waar de politiek zich meester maakt van de conclusies van economen, richt men zich vooral op de korte termijn van zo'n drie jaren. Van betrokkenheid bij het gemeenschappelijk welzijn van gewone burgers is geen sprake meer.

De Europese Kerkenconferentie stelt vast dat het democratisch draagvlak onder de Europese Unie in rap tempo is verdampt. Aanvankelijk was er optimisme over de vereniging van Europa. Mensen zagen de voordelen en waren blij dat het continent al zoveel jaren min of meer in vrede leeft. Dat vertrouwen is weggeëb'd met opkomend terrorisme, migratieproblemen, de eurocrisis, en eurosceptis. De kerken proberen een hernieuwde link te plaatsen tussen de economie en de ethiek.

Dat is nog een kunst omdat protestanten en orthodoxen, om twee stromingen te noemen binnen de CEC, heel verschillend denken over economie. Protestanten denken in termen van een positief beeld op de wereld waar mensen een unieke verantwoordelijkheid dragen, armoede bestrijden, een bewuste arbeidsmoraal hebben en onderlinge sociale verantwoordelijkheid onder ogen zien. Orthodoxen denken vanuit een goddelijke deelname in de goddelijke economie. Bij hen zijn familieverhoudingen sterk aanwezig en ook de overheid wordt gezien als een verlengde van die verzorgende familie. Men spreekt al snel in spirituele termen en ziet de eucharistie als uitdrukking van de zin van het leven, waarbij de vruchten van de arbeid God gewijd worden.

Pavlovic laat zien dat de kerk op allerlei manieren het verschil kan maken. Naast competitie van de economie is er ook zoiets als solidariteit tussen mensen. Subsidiariteit en matiging vragen om een voortdurende afstemming met elkaar en vragen om een bredere kijk op eenheid. Begrippen als schuld en schuldeiser zetten mensen op het verkeerde been en suggereren eenzijdige verhoudingen

die voorbijgaan aan wezenlijke relaties. De groeiende schulden en de dominantie van geld geven disbalans. De ongelijkheid dient te worden gereduceerd. Armoede en werkloosheid dienen te worden bestreden.

Hij stelt dat je inderdaad op positieve wijze over Europa kunt spreken, maar dan moet er ook zoiets zijn als een gemeenschappelijk narratief. In het verleden was het de behoefte aan onderlinge verzoening voorbij de oorlog die mensen tot het zoeken naar eenheid bracht. Dat verlangen bepaalt mede doel en perspectief van de eenheid, die geen geforceerde eenheid wil zijn. Hij meent dat er voor Europa een effectief gemeenschappelijk bestuur moet komen als men op dit punt beleid wil maken.

Economische groei is niet de medicijn voor alles. De noodzaak meer groene economie te ontwikkelen vraagt om andere waarderings-systemen. Of de landen daarmee uiteindelijk minder voorspoed zullen kennen, is nog maar de vraag. Het kan wel eens zijn dat 'voorspoed' een andere betekenis gaat krijgen.

CEC en COMECE

De Europese Kerkenconferentie (CEC) komt van 30 mei tot 6 juni 2018 bijeen in Novi Sad. Centraal staan de thema's: getuigenis (witness), gerechtigheid (justice) en gastvrijheid (hospitality). Mgr. Joris Vercammen, oud-katholiek aartsbisschop, zal één van de voorzitters in de vergadering zijn.

Er zijn twee koepelorganisaties van kerken in Europa. De CEC is de koepel van protestanten, orthodoxen, anglicanen en verschillende andere kerken. COMECE is de koepelorganisatie van de Rooms-Katholieke Kerk in Europa. Vader Heikki Huttunen is de algemeen secretaris van de CEC (15 formatieplaatsen). Olivier Poquillon OP geeft leiding aan COMECE (13 formatieplaatsen).

Beide organisaties hebben diverse werkgroepen, die min of meer vergelijkbaar zijn. COMECE heeft werkgroepen voor sociale zaken, juridische zaken, externe relaties, migratie en asiel, en ethiek. De CEC heeft werkgroepen voor politieke dialoog, theologisch debat, vredeswerk en verzoening, mensenrechten, economie en ecologische rechtvaardigheid, werkgelegenheid en sociale zaken, bio-ethiek, educatie en democratisch burgerschap, integratie en asiel, wetgeving. Beide organisaties zijn gevestigd in Brussel.

Europa: een vredesproject?

Nederland herbergt uit vijftiwintig landen migranten. Negen van die landen zijn Europees. Wat zegt dit over Europa?

Na de Tweede Wereldoorlog heeft Europa zich gericht op het voorkomen van nieuwe conflictescalaties in het eigen continent. Europa was niet alleen oorlogsmoe en verarmd. Er was vanwege de Koude Oorlog ook de absolute noodzaak om escalatie van conflicten tot een kernoorlog in Europa te voorkomen. Het naoorlogse Europa ontwierp daartoe een 'grand strategy'. Een belangrijk element daarvan was het ontmoedigen van oorlog door de voormalige vijanden in elkaars economie te laten investeren. Dat was prudent: wie bombardeert er nu de eigen investeringen? De EGKS en EEG, later de EU, staan symbool voor het succes van deze vredesstrategie. De voormalige aartsvijanden Frankrijk en Duitsland verknoopten hun economieën. En het niet langer neutrale Nederland kon een nieuwe toekomst in het naoorlogse Europa en elders in de wereld scheppen ondanks het verlies van Indië - zo werd dit althans indertijd gezien.

Maar naarmate de tijd vorderde, vervaagden de herinneringen aan de oorlog. De kracht van religieuze, morele en politieke overtuigingen nam in het oude Europa af; secularisatie was hier een symptoom van. Waarde gedragen politiek werd management. De gevolgen voor de vredesstrategie bleven niet uit. Wat oorspronkelijk middel was - investeren in wederopbouw en vrede - werd een doel. De EU heeft zich ontwikkeld tot een vrijhandelszone met een eigen munt, maar zonder afdoende programma voor sociaal-economische solidariteit voor het hele continent. Daarbij komt, dat de aandacht voor stabilisering van postcommunistische staten als Albanië en Servië, waar de meeste Europese asielaanvragen vandaan komen, te gering is. Daarnaast leidt het onvermogen om een sociaal-economisch gezien solidair Europa te scheppen, uiteindelijk tot een sociaal minimum in heel Europa, maar op korte termijn al tot arbeidsmigratie naar rijkere landen, zoals Nederland. Europa mist echte solidariteit

Fred van Iersel

Delftsblauw op een lantaarnpaal in Delft

Wat verbindt

In zuidelijke landen, zoals hier in Lissabon, zie je het geregeld: wasgoed buiten, met een lijntje naar de burens. In hoeverre zijn die zuidelijke landen en het rijkere noorden werkelijk één van zin? Wat verbindt de mensen met elkaar? En wat vinden anderen van ons?

Europese kerken over Nederland

Hoe kijken de secretarissen van andere nationale raden van kerken in Europa naar Nederland? Een reactie uit Duitsland, Hongarije, Ierland en Wales. Over de sterke banden, de naderende scheiding (Brexit), samenwerking en de problemen van alledag.

Lekker makkelijk fietsen

Bij 'Nederland' denk ik spontaan aan lucht en zee, en duinen met daarachter mooie stranden. Een vlak land, gemakkelijk en lekker om te fietsen. Het doet me ook denken aan de taal van mijn ouders en grootouders, het Nederduits, dat verwant is met het Nederlands. Een indicatie dat onze landen verwant zijn, over de huidige grenzen heen en buiten de conflicten in het verleden om.

Van onze jaarlijkse ontmoetingen van nationale raden van kerken in Europa weet ik ook hoe de kerken in Nederland te maken hebben met het verlies van leden. Hoe ze worstelen met het feit dat geloof en religie steeds meer als een privé-aangelegenheid wordt gezien. We zijn dus niet alleen verbonden door de taal en de geschiedenis, maar ook door een gemeenschappelijke opgave. De opgave een leven van geloof te leven, anderen daartoe uit te nodigen en het gesprek aan te gaan met hen die het geloof de rug hebben toegekeerd. Samen kunnen we deze taak beter aan dan alleen. Twee grote Nederlandse theologen kunnen ons als voorbeeld dienen: Edward Schillebeeckx, een belangrijke rooms-katholieke oecumenicus bij het Tweede Vaticaans Concilie; en Willem Visser 't Hooft, de eerste algemeen secretaris van de Wereldraad van Kerken, die de samenwerking tussen de kerken heeft bevorderd en bemoedigd.

Elisabeth Dieckmann (Duitsland)

Grote broers

Wij, Hongaren, kijken naar Nederland als een mooi, schoon en welvarend land, met als het om de kerk gaat toch vooral protestanten. De Hongaarse Gereformeerde Kerk heeft

vlr: Vilmos Fisch en Elisabeth Dieckmann

van oudsher een zeer goede band met de Protestantse Kerk in Nederland, de vroegere gereformeerde denominatie. Wij denken dat Nederlanders vooral liberaal zijn. Als we door Nederland reizen, zien we ook dat er in kerken bars, fietswinkels en andere niet kerkgerelateerde zaken te vinden zijn. Voor ons is dat vreemd. Ik ken enkele bekende Nederlandse theologen van naam, zoals Abraham Kuyper, Herman Bavinck, en Erasmus. Nederlandse theologen benadrukken de diaconale hulp die christenen anderen dienen te geven. Hongaarse christenen kijken naar hun Nederlandse medegelovigen als grote broers die trouw zijn in hun steun en anderen graag een helpende hand toesteken. De Hongaarse gereformeerde gemeenten hebben een hechte relatie met protestantse gemeenten in Nederland.

Vilmos Fisch (Hongarije)

Vrede en verzoening

De Nederlandse bijdrage aan de Europese geschiedenis en cultuur wordt in Ierland gewaardeerd. Bij 500 jaar Reformatie denken we als Ierse Raad van Kerken misschien eerst aan Erasmus, wiens werk zo'n diepgaande

invloed heeft gehad op het hedendaagse theologische landschap. Vandaag verbindt het Europees uitwisselingsprogramma met zijn naam studenten en onderzoekers uit Ierland met hun collega's

Nicola Brady

in de Europese Unie om ideeën te delen en nieuwe ervaringen te verwerven.

De Nederlanders staan bekend als actieve leiders op het Europese en wereldwijde podium, waaronder de internationale oecumenische organen. Kerken in Ierland hebben contact met hun Nederlandse broeders en zusters via Europese en wereldwijde kerkelijke organisaties, zoals bijv. de Europese Kerkenconferentie (CEC) en de Wereldraad van Kerken. De christelijke inzet voor een wereldwijde vrede en verzoening van Willem Visser 't Hooft, eerste algemeen secretaris van de Wereldraad, na de pijnlijke ervaring van de oorlog, heeft een blijvende indruk nagelaten.

De Ierse kerken onderkennen de steun van de Nederlandse collega's bij de inspanningen om vrede en verzoening in Noord-Ierland te bevorderen. De lidkerken van de Ierse Raad van Kerken zijn dankbaar voor het gebed voor vrede en verzoening van de christelijk gemeenschap in Nederland met betrekking tot het jarenlange conflict.

Nicola Brady (Ierland)

Vriendschap en Brexit

Churches together in Wales (Cytûn), een oecumenische koepelorganisatie die drie miljoen mensen dient, richt zich voor steun en advies vaak tot de Europese koepelorganisatie CEC. Dat is nog belangrijker geworden, nu de on-

derhandelingen over de Brexit doorgaan. Hoewel Wales net vóór het verlaten van de Europese Unie stemde, tegen het advies van de meeste politieke leiders, heeft het hele debat gemeenschappen en zelfs families verdeeld. Onderzoek nu toont aan dat jonge kiezers, Welsh-sprekenden en de bewoners in de stad Cardiff binnen de EU willen blijven. Over het algemeen stemden armere gebieden en gemeenschappen die meer Brits dan Welsh zijn voor vertrekken uit de EU. Voor de christelijke kerken ligt hier een uitdaging in termen van vertrouwen en vooral ook cohesie.

Cytûn waardeert de vriendschap en bijdrage van de Nederlandse kerken. De jaarlijkse bijeenkomst van secretarissen van Europese raden van kerken draagt daaraan bij. In de laatste bijeenkomst van Europese secretarissen, dit keer in Cardiff, werd gesproken over een aantal gedeelde problemen, zoals immigratie, de multiculturele samenleving, de opkomst van de populistische politiek, klimaatverandering en armoede. Beide landen hebben ook te maken met een afnemende aanwezigheid van de kerk in de samenleving. Voorwaar geen geringe uitdagingen voor de toekomst.

Aled Edwards (Wales)

vlr: Aled Edwards en Vilmos Fisch

Nieuwe generatie bij Faith and Order

De commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken heeft een enorme verandering ondergaan. De theologische denktank van de oecumenische koepelorganisatie kwam afgelopen zomer in Pretoria (Zuid-Afrika) voor de tweede keer in haar nieuwe mandaat bijeen. De ervaringen waren – we gebruiken die krachtige term toch maar – revolutionair.

De uit Nederland afkomstige maar in Erfurt (Duitsland) als hoogleraar kerkelijk recht actieve Myriam Wijlens nam deel aan de besprekingen. Als één van vier rooms-katholieke theologen zorgde ze ervoor, dat de Wereldraad geen ondersje wordt van protestanten, anglicanen en orthodoxen. Gekozen als co-convenor geeft ze tegelijk leiding aan één van de drie subcommissies.

Prof. dr. Myriam Wijlens is al sinds 2008 bij het werk van de commissie Faith and Order betrokken, in wat toen nog de ‘standing commission of Faith and Order’ heette. Inmiddels is de opzet drastisch herschikt. Van een standing commission met 30 leden en een plenary commission met 120 leden ging het werk terug naar één commissie Faith and Order. Het aantal vaste deelnemers werd verhoogd naar 40 personen, die ondersteuning van maximaal 20 externe experts kunnen vragen. Een andere opmerkelijke verandering was misschien wel dat de deelnemers allemaal een theologische opleiding gehad moeten hebben. Opvallend was dat de nieuwe commissie zeer veel jonger is dan de vorige. ‘Bijna alle deelnemers zijn tussen de veertig en de zestig jaar. Je merkt dat er een nieuwe generatie is aangetreden. En in de gesprekken ervaar je dat het allemaal mensen zijn met internationale ervaring, die gewend zijn om vanuit verschillende standpunten een analyse te maken’, vertelt Myriam Wijlens.

Verrassing

Het was in 2008 voor Wijlens zelf een verras-

sing dat ze vanuit de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid werd benaderd om de Rooms-Katholieke Kerk te vertegenwoordigen in Faith and Order. Achteraf denkt ze dat ze haar benoeming te danken heeft aan haar tweede proefschrift, dat gaat over de eucharistie. Ze is canoniste en dat is niet de meest gekozen studievariant van theologie. En ze is vrouw. Dat is ook bijzonder. Langzaam komen er meer vrouwen in de verschillende commissies, maar tegelijk is vast te stellen dat onder de katholieke vrouwen er zich helaas weinig met ecclesiologische en oecumenische thema’s bezighouden.

Moral Discernment

In Pretoria heeft men veel werk verzet in de verschillende werkgroepen. Wijlens leidt de subcommissie ‘Moral Discernment in the Churches’ (moreel onderscheidingsproces in de kerk). De kerken realiseren zich dat veel discussies in het verleden dogmatisch inzetten. Maar de verschillen zijn in toenemende mate te vinden in de omgang met de morele vragen. Vooral kerken die internationaal verspreid zijn en verschillende culturen verenigen, merken dat er een zekere ongelijk-tijdigheid is: niet iedereen staat voor dezelfde vragen op hetzelfde tijdstip. Wat hier dringend is, is daar nog geen thema. Zeker speelt ook mee dat op sommige punten de kerken in de westerse wereld niet opnieuw de agenda van de kerken in de global south bepalen, want dat zou een vorm van kolonialisme in ethische vraagstukken zijn. De commissie Faith and Order heeft niet de opdracht antwoorden op

Myriam Wijlens

specifieke morele vragen te geven. Dit valt volledig buiten haar competentie. Veel meer is het de opdracht na te gaan hoe Faith and Order de kerken kan helpen over de verschillen met elkaar in gesprek te blijven en de eenheid niet te verliezen of, wat nog beter zou zijn, als kerken met één stem naar buiten toe te kunnen spreken. De opdracht is dus de gespreksvoering ten gunste van verkondiging te faciliteren. Reeds in 2013 werd daarom een eerste document gepubliceerd waarin de verschillende factoren die in een moreel oordelingsproces een rol spelen benoemd worden: 'Moral Discernment in the Churches: A Study Document'.

In het huidige mandaat heeft de werkgroep in een eerste stap verschillende kerken gevraagd van zichzelf een beschrijving te geven over wie bij de beslissing over een moreel vraagstuk betrokken is en welke rol verschillende bronnen zoals de bijbel, de heilige Geest, de kerkvaders, filosofie, natuurwetenschap etc. spelen. De vraag werd voorgelegd: Wie spreekt (besluit) in uw kerk namens wie, met welke autoriteit en over welk thema en in hoeverre is die beslissing bindend voor de andere leden van de kerk? Duidelijk werd dat sommige kerken weliswaar hiërarchisch georganiseerd zijn, maar zij toch synodaal een beslissing nemen, en andere zichzelf als uitsluitend synodaal beschrijven. Wijlens: 'Mensen zien katholieke en orthodoxe kerken soms als hiërarchisch. Maar in de praktijk merk je dat er in deze kerken inbreng is van diverse vergaderingen en recent zie je bij discussies over

de familie en de jongeren dat het Vaticaan de gelovigen uitnodigt hun gedachten te uiten alvorens de bisschoppen beraadslagen en de paus een document publiceert.'

Tegelijk stelt de commissie vragen aan kerken met een zogenaamd synodaal systeem. Want ook een synodelid kan zichzelf de vraag stellen: 'Wie ben ik dat ik een oordeel geef en namens wie spreek ik.' 'Je ziet dat de sterke synodale kerken voortkomend uit de Reformatie toch scheuringen kennen, ondanks het feit dat besluiten vanuit synoden zijn genomen.' Nadere studie in de werkgroep laat zien dat de samenstelling van een synodaal orgaan in de kerken zeer verschillend kan zijn, want in sommige kerken spreken leden bijvoorbeeld wel mee, maar beslissen niet of hun beslissing heeft toch een ander gewicht dan bijvoorbeeld die van de gewijde ambtsdragers. De vraag rees wie er eigenlijk zowel in een hiërarchische als een synodaal beslissingsorgaan spreekt: spreekt men daar namens zichzelf of als getuige van het geloof van een gemeente, een bisdom, etc. Welke vorm van representatie is er eigenlijk? Daarmee verbonden is de vraag wat die 'vertegenwoordiging' dan theologisch betekent.

In een tweede stap worden verschillende kerken gevraagd de ontwikkeling van een eerdere totaal andere visie dan vandaag in een concreet moreel vraagstuk te analyseren. Hoe kwam het tot die ontwikkeling en welke factoren speelden een rol in het veranderingsproces. Voorbeelden hiervan zijn apartheid,

slavernij, godsdienstvrijheid, het vragen van rente, etc. Op basis van deze studies wordt niet alleen duidelijk dat kerken in de loop van de geschiedenis tot een ander morele opvatting gekomen zijn, maar ook wordt nagegaan wat men deed toen een veranderingsproces op gang kwam. Hoe heeft men de eenheid van de kerk ondanks verschillende opvattingen kunnen bewaren? In 2018 zullen hiertoe meerdere studies besproken worden. Spannend is reeds nu te zien dat veranderingen niet slechts door de omliggende cultuur bepaald worden. Want in de praktijk blijkt dat christenen uit hetzelfde land tot heel verschillende beoordelingen komen; de één leest bijvoorbeeld de bijbel in een historische context, de ander houdt vast aan de letterlijke tekst.

The Church

Faith and Order heeft op dit moment nog twee andere thema's op de agenda staan, die ook in het beleidsplan van de Nederlandse Raad van Kerken prominent voorkomen. Het gaat om de bespreking van de reacties op 'The Church: Towards a Common Vision' en het gaat om een ecclesiologische benadering van de pelgrimage van gerechtigheid en vrede. Wat 'The Church' betreft heeft de subcommissie in Pretoria meer dan zestig reacties van lidkerken verwerkt en verwacht men nog

Wie kennis wil maken met de voorzitter van de subcommissie die 'Come and See' tot stand bracht, kan hem zien op een video van de Wereldraad (YouTube). Het gaat om dr. William Henn o.f.m. cap., franciscaans theoloog. Het filmpje van vier minuten heet: 'The Pilgrimage is deeply rooted in the Scriptures.'

met een analyse van aanvullende reacties bezig te gaan. De resultaten zijn hoopgevend. Gesprekken cirkelen onder meer rond vragen naar autoriteit in een kerk.

Come and See

Dr. William Henn, één van de andere rooms-katholieke deelnemers in Faith and Order, geeft mede leiding aan het gesprek over de ecclesiologie belicht vanuit de pelgrimage van gerechtigheid en vrede. De ontmoeting in Pretoria heeft geleid tot een document, dat één dezer dagen zal verschijnen. Het heet 'Come and See'. Het laat zien hoe het kernthema 'pelgrimage van gerechtigheid en vrede' van de Wereldraad en daarvan afgeleid de Nederlandse Raad van Kerken, licht werpt op kerkelijke vragen.

Een voor de hand liggende vraag is dan: Geeft dit nieuwe openingen aan de kerkelijke discussie, omdat je niet vanuit bestaande structuren spreekt, maar juist vanuit beweging en ontwikkeling? Myriam Wijlens: 'Dat denk ik wel. Aan de theologie van de pelgrimage gaat twee jaar bezinning vooraf. Iedereen die erbij betrokken was, is erg enthousiast.'

Vraag: 'Zal het in de breedte van de kerk geaccepteerd worden?' Myriam Wijlens: 'De gespreksdeelnemers komen uit de kerken. Dus dat denk ik wel. Maar je moet pelgrimage niet alleen maar zien als iets aardigs en moois. Het gaat om gerechtigheid en vrede. Een pelgrimage is veel meer dan een vakantietripje naar Santiago. Een pelgrimage is niet alleen rozegeur en maneschijn. Er is ook onzekerheid. En er kan weerzin zijn om op weg te gaan en onderweg zullen er moeilijke momenten zijn.'

'Moral Discernment in the Churches: A Study Document': te vinden op: <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/commissions/faith-and-order/i-unity-the-church-and-its-mission/moral-discernment-in-the-churches-a-study-document>

Wat raakt

Jarenlang dacht Nederland een sociaal en internationaal georiënteerd land te zijn. Maar in het achterliggende decennium is dat beeld behoorlijk onder druk komen te staan, misschien wel gesneuveld. Kunstenaars hebben hun eigen manier om te laten zien hoe een vertrouwd beeld onderuit gaat (foto: Koornmarktspoort Kampen).

Pastor of profeet?

Of je in je preek wel eens iets zegt over de PVV of Thierry Baudet? Hoe je luistert naar iemand die zich zorgen maakt om de 'islamisering' of Trump? Een predikant anno 2017 kan niet om de politieke vragen en zorgen van mensen heen. Maar hoe doe je dat dan?

Als predikant ben ik voortdurend in gesprek met mensen, bij hen thuis, op een gespreksavond, maar ook op de preekstoel. En zoveel mogelijk probeer ik actuele vraagstukken en zorgen van mensen te verwerken. En vaak zijn er opvallend actuele hermeneutische lijntjes te trekken. Profeten, koningen, apostelen: het zijn mensen die wij in allerlei vormen tegenkomen.

Maar in de tijd dat ik theologie studeerde – rond de eeuwwisseling en nog voor 9/11 – werd de studenten geadviseerd de politiek maar een beetje te laten rusten in de preek. Als predikant ben je er voor de hele gemeente en moet je de vrede bewaren, en dus: niet te snel partij kiezen. Net zoals je voorzichtig moest zijn met het maken van vrienden in je gemeente. Een predikant moest wat evenwichtig en afstandelijk buiten de gemeente blijven staan. Ambtelijk en professioneel.

Ik ben nu tien jaar gemeentepredikant en ik vind die 'onpartijdigheid' steeds problematischer. Dat komt door de grote vragen en problemen die in het nieuwe millennium op ons af zijn gekomen: de toenemende polarisatie dwingt tot een keuze en duidelijkheid. Waar sta je? Ik merk dat mijn gemeenteleden dat willen weten. 'Maar wat vind je daar nu van?' De situatie van de kerk is eveneens in rap tempo veranderd: kleiner geworden, en daardoor is de rol van de predikant meer dan vroeger persoonlijker geworden en dichterbij.

Hoe spreek je profetisch en blijf je tegelijk een pastor voor je hele gemeente? Ik merk dat het pastorale bij mij de boventoon voert. Liever ben ik de verbindende herder die zijn kudde

Papierkunst: de spreker gebeeldhouwd uit bijbels

een beetje bij elkaar houdt, dan de profetische ziener die partij kiest. Maar dat knaagt soms ook: zou ik mij niet sterker en profetischer moeten uitspreken? Ben ik te genuanceerd of misschien zelfs, te bang? Ik probeer eerlijk te zijn en stel mijn vragen, ook aan de gemeente, omdat ik vind dat in gesprek blijven het belangrijkste is wat we nu kunnen doen.

Herco van der Wilt

Religie, duurzaamheid en compassie

De initiatiefgroep In Vrijheid Verbonden komt maandag 22 januari 2018 bijeen in Utrecht rond het thema 'compassie'. Simon Cohen, deelnemer van joodse zijde, legt uit waar je vanuit zijn traditie aan kunt denken.

Zorgvuldig omspringen met de oorspronkelijke bronteksten is belangrijk. Begrip kan wonderen verrichten. Religies kunnen elkaar vinden rond compassie en duurzaamheid. En om meteen met de deur in huis te vallen; het hangt dan niet alleen af van interesse voor de ander en diens religie. Zorgvuldig omspringen met de oorspronkelijke bronteksten is even belangrijk.

Fanatieke aanhangers, in diverse denominaties, claimen hun G'd als de enige ware. Het woordje G'd komt niet uit het oude testament (is Oergermaans - Ge'ud - betekent aanroepen). Wel de tetragram JHWH. Alleen hoofdletters zijn niet uit te spreken. JHWH is een samentrekking van drie Hebreeuwse woorden: haja (het was), hovè (het is) en jijè (het zal zijn). Compact wordt de totale kracht om ons heen universeel aangeduid: alles dat was, nu is en zal zijn. Gelijk een filosoof denkt. En de wetenschapper die van de oerknal uitgaat waar alles uit één stuk ontstond. Duurzame beeldvorming.

De Bijbel kent de vertaalde begrippen goed en kwaad. In de Torah staat het Hebreeuwse

Simon Cohen

woord 'ra' (reish, ayin); vertaald met 'kwade, slechte', maar betekent feitelijk 'gebroken'. Het breken van de eenheid, onderbreken van de balans, afbreken van een systeem. De Hebreeuwse tekst kent geen oordeel maar een universele les over oorzaak en gevolg. Samenloop van krachten in het (on)zichtbare systeem waarin wij leven heeft een duurzaam karakter waarbij iedere keuze, op ieder moment van ieder mens invloed heeft op oorzaak en gevolg binnen de schepping.

En dan compassie: teksten in heilige boeken kunnen mensen met een andere religie kwetsen. Neem de strijd tussen de twee vrouwen van aartsvader Abraham, Sarah en Hagar. Onafwendbaar was, dat Hagar met haar zoon Ismaël (stamvader van de Arabische volkeren en moslims) het huis van Abraham verliet. Vreselijk om je uitgesloten te voelen? Bij de pijn in dit verhaal in de Torah staan wij bij het lezen niet stil. Diepe wonden blijven open. Dit voedt de gevoelens van Arabieren en moslims en vraagt om een openhartig gesprek tussen joden (nazaten van Izaak) en moslims (nazaten van Ismaël). Begrip kan wonderen verrichten als kwetsende teksten uit Oude, Nieuwe Testament, Koran en andere heilige boeken met compassie worden gedeeld.

in balans

Over grenzen heen

In Limburg zijn de landsgrenzen overal dichtbij. En we gaan gemakkelijk de grens over om te winkelen, te eten, naar theater, arts of ziekenhuis te gaan, te studeren, te werken. Eigenlijk zijn er geen grenzen. We vormen samen de Euregio Maas-Rhein.

Elly de Haan-Verduyn

Ook als kerken ontmoeten we elkaar en organiseren we samen activiteiten. In de gesprekken merk je dat het verschil tussen de kerken in de buurlanden en in Nederland niet groot is. Door te praten en te vragen, ontdek je. En je doet ideeën en inspiratie op voor de ontwikkeling van activiteiten.

Er zijn ook plaatselijke contacten van kerkelijke gemeenten over de grens heen (soms al meer dan 65 jaar). Zij houden gezamenlijke twee- of drietalige diensten, organiseren gespreksgroepen, en leesgroepen van boeken die in beide talen beschikbaar zijn. Het is heel verrijkend om over de eigen kerkmuur heen te kijken in de tuin van de ander. Niet omdat die tuin mooier is, maar om al dat moois samen te delen, van elkaar te leren, elkaar indien nodig te bemoedigen, samen kerk te zijn.

Dit komt ook sterk naar voren bij de Euregionale Oecumenische Conferentie die elk jaar vanaf 1993 wordt gehouden. Het is niet moeilijk om een thema te vinden wat in de drie landen op dat moment binnen de kerken speelt. Er gezamenlijk over nadenken aan de hand van deskundigen werpt vaak een nieuw licht op het vraagstuk, en een mogelijke oplossing. Het kan mensen bemoedigen als ze weten dat de vraag of zorg gedeeld wordt. Met name de workshops met mensen uit de praktijk zijn geliefd.

In februari 2017 hebben we een Euregionale Reformatiezondag georganiseerd. Een werkgroep heeft teksten, preek schetsen, gebeden en liederen aangedragen waaruit gekozen kon worden. Het gekozen thema was 'Alleen door het geloof' (Romeinen 3:28). Veel kerkelijke gemeenten hebben meegedaan, ook om de verbondenheid met elkaar te onderstrepen. Onze contacten zijn met name praktisch en gemeenschapsvormend gericht, geen theologische disputen.

Contacten over de grens van de classis Limburg (Protestantse Kerk).

1. De Protestantse Euregionale Werkgroep van de classis Limburg met de Kirchenkreise Aachen en Julich (Duitsland) en de Duitstalige gemeenten Eupen en Malmedy in België. Deze werkgroep organiseert elke twee jaar een Dreiländertag.
2. De Oecumenische Euregionale Werkgroep waarin ook de bisdommen Roermond, Aachen en Eupen participeren. Deze werkgroep organiseert ieder jaar de Euregionale Oecumenische Conferentie over een voor alle kerken belangrijk onderwerp.
3. De Euregionale Oecumenische Werkgroep voor Vluchtelingen. In februari 2014 is aan de politiek aangeboden 'Vluchten is geen misdaad. Vluchten is een mensenrecht'.
4. De Protestantse Kerk in Brabant en Limburg heeft al ruim 45 jaar een vriendschapsband met het bisdom Den Bosch en de Evangelische Kirche von Kurhessen Waldeck. Elk jaar ontmoeten wij elkaar de drie dagen na Pasen, het ene jaar in Duitsland, het andere jaar in Nederland.

Elly de Haan-Verduyn

Wat spreekt

Wie in de provincie een kerkdienst bezoekt, zoals hier in Elburg, kan een betrokken gemeente tegenkomen, die zich verenigt rond het Woord en – zoals hier – het sacrament van de doop. De doop is bij uitstek een sacrament dat spreekt van liefde, Gods toewijding en onderlinge verbondenheid.

VPE betrokken bij de Raad

Onlangs stemde de plenaire Raad unaniem en met blijdschap in met het verzoek van de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten om te worden toegelaten als associé van de Raad van Kerken in Nederland.

De Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE) is een landelijk opererend kerkgenootschap, ontstaan uit een samengaan in 2002 van de Broederschap van Pinkstergemeenten en de Volle Evangelie Gemeenten Nederland. Op dit moment zijn 130 gemeenten, 250 predikanten en andere geestelijke werkers hierbij aangesloten. De VPE is verbonden met de World Assemblies of God Fellowship, waarbij meer dan 360.000 gemeenten zijn aangesloten met zo'n 67 miljoen leden wereldwijd.

De VPE is verder een geloofsgemeenschap van plaatselijke gemeenten die zich committeren om met elkaar het evangelie van Jezus Christus aan alle mensen bekend te maken door woord en daad onder de leiding en vanuit de kracht van de heilige Geest. Zij wil daarin de volgende kenmerken nastreven: - betrouwbaarheid in dienstbetoon; - balans in

Peter Grim

Woord en Geest; - betrokkenheid bij elkaar en de maatschappij waarin we leven.

Een van de doelstellingen van de VPE is het bevorderen van de eenheid onder medege-lovigen. Dan gaat het om respectvol luisteren naar het hart van de ander zonder haar basiswaarden en uitgangspunten uit het oog te verliezen, met een open hart en inclusief denkend zoeken naar wat verbindt. Men is bereid om te leren van hetgeen een ander van God gekregen en bewaard heeft, op persoonlijk vlak, maar ook de rijkdom van andere tradities te willen zien en waarderen.

Naar de leden toe wil zij dienend een gemeenschappelijke visie formuleren en uitwerken rond een drietal speerpunten. Dat zijn gemeentestichting, naast gemeente- en leiderschapsontwikkeling. Toerusting en verdieping zijn belangrijk voor allen die op een of andere manier verantwoordelijkheid dragen in de kerk, evenals onderlinge steun en hulp. Elkaar zoeken en verbinden is binnen maar ook buiten de beweging van belang.

Na meer dan 30 jaar in het bedrijfsleven gewerkt te hebben, tegelijk (mede)leidinggevend aan een lokale gemeente, mag ik inmiddels negen jaar deel uitmaken van het dagelijks bestuur van de VPE. Mijn hart gaat uit naar Christus, zijn Kerk en haar leiders.

Om daarnaast ook als lokale voorganger te mogen dienen, betekent dat naast anderen helpen, ook veel leren. Dat is ook iets wat ons verbindt: we zijn állen leerlingen van Christus!

In vertrouwen

Peter Grim

Een wolkje als 'eens mans hand'

Eindelijk is het dan zover! De drie gereformeerde kerken, Christelijke Gereformeerde, Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en Nederlands Gereformeerde kerken, gaan aan tafel met de Raad van Kerken. Daar gaat mijn verbindershart sneller van kloppen.

Decennia oude drempels worden geslecht. Groepen van kerken die jarenlang langs elkaar heen leefden en vaak lijnrecht tegenover elkaar stonden gaan met elkaar in gesprek.

Ok, het is een eerste stap. Maar hoe belangrijk is dat in deze tijd! Wat een getuigenis naar de wereld als kerken elkaar niet meer de oren wassen, maar de voeten. In een tijd waarin de Kerk in Nederland nog steeds slinkt terwijl aan de andere kant haar missie steeds belangrijker en complexer wordt, hebben we elkaar meer dan voorheen nodig.

Maar het is nog maar een begin. Ambtelijke molens malen langzaam. De vraag is altijd met wie praat je nu precies. Bovendien gaat het nog steeds maar om delen van de Kerk, die groter is dan de optelsom van alle kerkgenootschappen. Allerlei bedieningen en christelijke organisaties zijn vaak al veel verder als het gaat om samenwerken over kerkmuren heen. En dat is dan altijd wel jammer: zij zitten niet aan tafel bij zo'n gesprek.

Ik zie echter wel heel veel kansen. De tijd lijkt er rijp voor. Op het grondvlak zijn groepen soms al veel verder. Projecten als de Week van gebed, maar ook Schuldhulpmaatje bijvoorbeeld, of het werk van Present en Hulp in Praktijk brengen al jaren christenen plaatselijk bij elkaar om samen handen en voeten te geven aan het getuige van Jezus Christus zijn in deze wereld. Juist daar wordt beseft dat je alleen misschien wel sneller kunt, maar dat je samen verder komt.

Mijn gebed is daarom, dat het niet bij (een keer) praten alleen blijft en dat er vooral gekeken wordt naar de toekomst en naar wat ons bindt. Voor mij is dat vooral de opdracht van de Heer zelf om zijn getuigen te zijn. Uiteindelijk gaat het niet om ons, maar om hem. Aan de voet van zijn kruis worden we allemaal bedelaars. Is dat niet een mooie basis voor een goed gesprek?

Jan Wessels

Vertegenwoordigers van de Raad van Kerken en de drie G-kerken spreken elkaar op 15 november in Amersfoort

Het heeft altijd iets willekeurigs: het moment waarop je een top-tien samenstelt of een historische canon. Je suggereert een rangorde, waarbij het criterium van kiezen meer zegt over je eigen waarneming dan over datgene wat gerubriceerd wordt. En toch maken we zo'n lijstje hieronder. Niet met de bedoeling andere kerken buiten te sluiten. Maar met het idee, dat alleen al de variatie van kerken prikkelt en idee geeft van wat Europa kerkelijk en historisch de wereld te bieden heeft. Tien toppers dus.

1. Notre Dame in Parijs
2. La Sagrada Familia in Barcelona
3. Sint-Pietersbasiliek in Rome
4. Dom in Utrecht
5. Basiliuskathedraal in Moskou
6. Westminster Abbey in Londen
7. Dom van Keulen
8. Onze-Lieve-Vrouwekathedraal in Antwerpen
9. Patriarchenkerk in Boekarest
10. Kathedraal van Uppsala

(Gebaseerd op enkele websites van internet; over de samenstelling wordt niet gecorrespondeerd.)

Welkom met Kerst

Van alle feestdagen die we in Nederland vieren, biedt Kerst de meeste kansen om een uitnodigende kerk te zijn.

Er is het grapje van een man en een vrouw die met Kerst in Amerika door een drukke winkelstraat lopen. Boven de straat hangt een spandoek met de tekst: Put Jesus in your Christmas. Waarop de vrouw haar man aanstoot en zegt: 'Ze halen die Jezus tegenwoordig toch ook overal bij.'

Juist omdat Kerst in de wereld en in de kerk zo uitbundig wordt gevierd, liggen hier veel kansen. Ik ken voorgangers die na afloop van de Kerstnacht trots vertellen hoe vol het was in de Kerstnacht of dat er op last van de brandweer zelfs mensen naar huis moesten of erger nog, dat bezoekers vooraf kaartjes konden reserveren. Maar overvolle kerken waarbij de laatste bezoekers in de gangpaden achteraf op gammele stoelen plaatsnemen of beamerverbindingen naar een naastgelegen zaal, het heeft voor mij allemaal weinig met uitnodigend kerk-zijn te maken. Waarom organiseren we niet gewoon meerdere bijeenkomsten achter elkaar in de Kerstnacht?

In mijn eigen gemeente begon dat om 19.00 uur met een kinderoopenluchtdienst, compleet met schapen, fakkels en chocolademelk. In het donker zag ik opvallend veel grootouders met hun kleinkinderen die met Kerst kwamen logeren bij opa en oma en die eigenlijk nooit meer naar een kerk gingen.

Om 21.00 uur was er een wat klassiek opgezette Kerstnachtdienstviering met groot koor, om half elf gevolgd door een eigentijdse Kerstnachtviering, gericht op twintigers en dertigers. Om middernacht begon dan een korte jongerenviering met hun eigen kerstmuziek plus aangeklede kerstborrel. Doelgroepenbeleid dus en dat werkte.

In alle bijeenkomsten waren er altijd wel quizjes of wat aangepaste anekdotes waarover bezoekers me na afloop konden mailen om ze nog eens ergens tijdens het kerstdiner te gebruiken. Dat leverde tijdens de kerstdagen altijd levendig mailverkeer op en die mailadressen gebruikte ik nog wel eens om later contact te zoeken.

Veel werk? Zeker! Mooi te doen? Ook zeker. Met Kerst geen luiheid, het is missionair hoogseizoen en je kunt er de rest van het jaar nog veel plezier van hebben

Hans van Ark

De Protestantse Kerk heeft het thema 'een open huis' (afgeleid van Kerkproeverij) een jaar lang centraal staan om samen een uitnodigende gemeente te zijn.

Op de gelovige af

In de Week van gebed in 2018 staat de tekst uit Exodus 15:1-21 centraal. Hierin wordt onder andere gesproken over Mirjam. Dat is Maria in het Grieks. Reden voor priester Koos Smits uit Utrecht om vragen over haar te stellen. Hij spreekt zowel protestanten aan alsook rooms-katholieken.

Zouden protestanten, zo vraag ik me af, geloven dat God in al zijn werken geprezen moet worden, dus ook in Maria? Zouden protestanten geloven, zo vraag ik me af, dat Maria een volmaakte dochter van God de Vader is, zoals wij rooms-katholieken dat zeggen? Zouden protestanten het kunnen respecteren dat Maria voor rooms-katholieken zelfs het meest volmaakte ja-woord gaf aan Gods Zoon? Dat Maria volgens het 5e (4e) gebod door Jezus hooggeëerd werd? Dat de gekruisigde Jezus vooral door Maria werd getroost? Dat Maria de eerste van alle gelovigen is?

Omgekeerd vraag ik me af ten aanzien van mijn eigen rooms-katholieke geloofsgenoten of ze via Maria blijven wijzen op het eigen werk van God. Of Maria's unieke uitverkiezing

geheel gave van God is voor hen? Of Maria's onbevleete ontvangenis te danken is aan de genade van Jezus' kruisdood? Of Maria volledig verwijst naar Jezus Christus Middelaar? Of alle Mariaverschijningen wijzen op Gods koninkrijk? En ook dat Maria in Fatima oproept tot gebed en offer tot bekering der zondaars? Dat gebeden tot Maria niets vermogen zonder God?

Zou het ons lukken om als katholieken en protestanten hierin dichter bij elkaar te komen? Ik hoop het, want 'recht door zee' (het thema van de Gebedsweek) nodigt daar wel toe uit.

Wie wil met mij deze gedachten en argumenten kritisch bespreken en evalueren ten bate van een voortschrijdende oecumene?

Koos Smits

Maria als moeder van God, speelt een centrale rol in rooms- en oud-katholieke, en orthodoxe kerken. Protestanten en evangelische christenen zijn terughoudend. In 2004 verscheen het rapport 'Mary: Grace and Hope in Christ' waarin anglicanen en rooms-katholieken een gezamenlijke verkenning maken van wie Maria voor hen is. In Nederland is een Oecumenisch Forum voor Katholiceit, dat zich ook bezint op de persoon van Maria.

Berichten

Nieuwe voorzitter

Prof. dr. Herwi Rikhof is benoemd als nieuwe voorzitter van de beraadgroep Geloven en kerkelijke gemeenschap. Hij volgt prof. dr. Leo Koffeman op, die vele jaren de theologische denktank van de Raad van Kerken heeft voorgezeten. De beraadgroep houdt zich onder meer bezig met rapporten van de internationale oecumene, zoals 'The Church: Towards a Common Vision', van de Wereldraad. De beraadgroep faciliteert ook het gesprek in Nederland tussen de verschillende kerkfamilies. Rikhof is emeritus en gespecialiseerd in de systematische theologie.

Gasten in de kerk

Meer dan 400 kerken hebben zich aangemeld als deelnemer van Kerkproeverij in 2017. De meeste daarvan konden op zaterdag 9 of zondag 10 september tot 25 gasten welkom heten (77 procent); er waren zelfs gemeenten die tot 50 gasten mochten verwelkomen (16 procent) en een kleine groep kon zelfs meer dan 50 gasten begroeten (6 procent). Het is de bedoeling om ook in 2018 een Kerkproeverij op te zetten.

Werkbezoek 'Water en staal'

De kerken in Noord-Holland organiseren in samenwerking met de landelijke Raad van Kerken een werkbezoek aan de marine op vrijdag 16 maart 2018 van 10.30 uur tot 15.30 uur. Thema is 'Water en staal'. Het gaat over de meerwaarde van wat kerken aan geestelijke zorg bieden, zoals in recent onderzoek naar voren is gekomen. Natuurlijk krijgen bezoekers een rondleiding en wordt het geheel afgesloten met een korte dienst-te-velde. Opgave via rvk@raadvankerken.nl

Collecte 2018

Zou u het werk van de landelijke Raad van Kerken in 2018 willen opnemen in uw collecteplanning? Met dat verzoek richt de Raad van Kerken zich tot plaatselijke kerken, diaconieën en raden van kerken. Ongeveer driekwart van het benodigde geld komt van de landelijke kerken. Maar een kwart moet uit de plaatselijke collectes komen. De collecte staat niet op een standaardrooster. Dus is de Raad afhankelijk van de bereidheid van plaatselijke kerken en parochies deze alsnog toe te voegen. Er is ongeveer € 50.000 nodig. In 2017 leverde collecte ongeveer de helft op. En dat voor een eerste keer, daar zijn we blij mee.

Expositie pelgrimage

In het kader van de pelgrimage van gerechtigheid en vrede hangt in het gebouw waar de Raad gehuisvest is een expositie met foto's van Marleen B. Berg. Het gaat om 21 foto's, resultaat van een zoektocht om de eigen pelgrimage te verbeelden. De foto's vormen een serie, maar staan ook op zichzelf. Het materiaal dient als stimulans voor het beleidsthema van de Raad. De foto's zijn te bekijken als u in het gebouw vergadert of op afspraak: rvk@raadvankerken.nl. Voor de maker: marleen@mbberg.nl; www.mbberg.nl

De God van Molkwerum

Na afloop van een lezing over mijn studie 'Leve de Dorpskerk' vroeg iemand of God niet groter is dan de horizon van het dorp. De vraag snijdt hout. Zijn gelovigen op een dorp niet te veel bezig met de dingen die spelen in de eigen gemeenschap, met de sores van eigen hart en hoofd? In 'Leve de Dorpskerk' schrijf ik over mijn verlangen in iedere dorpsgemeenschap een godslampje brandend te houden. Zelfs verklaar ik mijn liefde aan 'de breiende kerk'. Maar de kerk is toch breder dan breiend? Komen wij op een dorp wel aan de grote thema's van Europa en van de wereld toe?

Mij schiet een poëzieavond te binnen. Jaren geleden in het winterse dorpskerkje van Molkwerum. Buiten was het koud en donker, binnen brandden warm de kaarsen en zat een groepje mensen in een kring. Als ik de God van Molkwerum was, zou ik hier wel willen wonen. We bespraken het bekende gedicht 'Jonge sla' van Rutger Kopland.

*Alles kan ik verdragen,
het verdorren van bonen,
stervende bloemen, het hoekje
aardappelen, kan ik met droge ogen
zien rooien, daar ben ik
werkelijk hard in.*

*Maar jonge sla in september,
net geplant, slap nog,
in vochtige bedjes, nee.*

De Molkwarders vonden het mooi. Dichtregels naar hun hart. Hoe vaak zitten zij zelf niet op de eigen bleek, onder hun eigen appelboom. Maar we kwamen er niet helemaal uit. Ook ik niet. Want waarom kun je alle versterving verdragen, maar jonge sla, in vochtige bedjes niet? Toen nam een van de ouderen het woord. Van zijn 90 jaren had hij er zeker 75 in de groentetuin doorgebracht. 'Dominee', zei hij, 'jonge sla, nog geplant in september, dat wordt 'em niet meer. Die krijgt nauwelijks een kans.' In een oogwenk waren we verwickeld in een gesprek over wie kwetsbaar is in ons Europa en over wie ver van ons Europese bed vanaf de geboorte nauwelijks een kans krijgt op waardig leven.

En de God van Molkwerum keek uit de ramen van zijn kerkje en zag met vochtige ogen naar ons Europa en de wereld voorbij de horizon.

Wim Beekman

